

DOVOLENOST DŮKAZŮ Z POHLEDU ČESKÉHO PRÁVA – SOUKROMÍ NADE VŠE?

Tomáš Langášek

Adnotatio iurisprudentiae v minulém čísle přineslo dva podnětné příspěvky Fabia Mariniho¹ a Alessandra Girauda² k dokazování v kauzách neplatnosti manželství. Jejich úvahy se týkaly interpretace článku 157 § 1 instrukce *Dignitas connubii*, jenž stanoví, že „je možno použít jakýkoliv druh důkazů, které se jeví soudci jako užitečné k posouzení záležitosti a jsou dovolené“ a že „nedovolené důkazy jako takové nebo ze způsobu jejich získání nesmějí být ani předloženy ani připuštěny“, s důrazem právě na otázku dovolenosti důkazů. Ustanovení instrukce se přitom opírá o kánon 1527 § 1, podle něhož „mohou být uvedeny důkazy jakéhokoliv druhu, které se jeví být užitečné k poznání záležitosti a jsou dovolené.“

Ponechme stranou otázku dovolenosti důkazů ryze z pohledu kanonického práva a zaměřme se na dovolenost důkazů z pohledu práva České republiky. Jak totiž ve svém článku uvádí Fabio Marini, někteří komentátoři vnášejí do perspektivy *dovolenosti* i normy právního řádu státu, na jehož území kanonický proces probíhá. Ostatně tak činí i sám tento autor, byť klade důraz na odpovědnost církevního soudce, jehož úkolem je uvážít, do jaké míry vezme v potaz i právní řád příslušného státu.

Hovoříme-li o dovolenosti důkazů z pohledu českého státního práva, není vhodné se

primárně zaměřovat na proces trestní. Právní řád na dokazování v trestním procesu klade přirozeně nejpřísnější požadavky, což odpovídá monopolu státu na trestní represi i významu hodnot, resp. újmy, jež je pro trestně stíhanou osobu v sázce.³ Kanonickému procesu v kauzách o neplatnosti manželství je obsahem i účelem mnohem blíže klasické občanské soudní řízení, proto je vhodnější o dovolenosti důkazů pojednat právě na tomto půdorysu, nebo alespoň zde s úvahami začít.

Nepřekvapí, že obecná norma o dokazování v civilním procesu v zásadě obsahově odpovídá kánonům, ostatně soudobý civilní proces v mnohém čerpá z tisícileté zkušenosti procesu kanonického.⁴ Podle § 125 občanského soudního řádu „mohou za důkaz sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci“, přičemž je prvotní povinností účastníků „označit důkazy k prokázání svých tvrzení“, a je to soud, jenž „rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede“ (§ 120 odst. 1 občanského soudního řádu).

Platný občanský soudní řád explicitně nehovoří o tom, že musí jít o důkazy dovolené, a neobsahuje ani ustanovení zakazující soudci použít nedovolený, resp. nezákonný důkaz, judikatura však tyto limity dovozuje analogicky z obecných principů právního řádu a soudního procesu. Tak například není pochybnost o tom, že takovým absolutně nepří-

pustným důkazem by byl důkaz získaný v přímém rozporu se zákazem mučení a nelidského nebo ponižujícího zacházení či trestání (čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 3 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod), ať už by byl získán veřejnou mocí nebo soukromým tyranem pro jeho osobní zájmy, o čemž ostatně hovoří i Fabio Marini ve zmiňovaném článku v souvislosti s nedovoleností důkazu co do způsobu jeho získání. Takové důkazy jsou nezákonné ve všech typech řízení pro křiklavý rozpor s lidskou důstojností, což je akceptováno všeobecně.⁵

Zákaz mučení není ovšem jediným základním lidským právem vyvěrajícím z práva na respektování lidské důstojnosti. V souvislosti s dokazováním vyvolávají mnohem subtilnější a komplikovanější problémy subjektivní práva spojená s ochranou soukromí, jež se v českém právním řádu opírají o článek 10 Listiny základních práv a svobod. Ten stanoví, že „každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno, že každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života a že každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě.“ Ve vztahu k listovnímu tajemství má Listina ještě speciální ustanovení v článku 13⁶ Na úrovni podústavního práva jsou provedením těchto základních práv zejména ustanovení občanského zákoníku o ochraně osobnosti. Ten stávající (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), jehož platnost pomine s koncem příštího roku, v § 12 konkrétně stanoví, že (odst. 1) „*písemnosti osobní povahy, podobizny,*

obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy smějí být pořizeny nebo použity jen s jejím svolením,“ dále že (odst. 2) „*svolení není třeba, použijí-li se písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo obrazové a zvukové záznamy k účelům úředním na základě zákona,*“ a konečně (odst. 3) že „*podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy se mohou bez svolení fyzické osoby poříditi nebo použíti přiměřeným způsobem též pro vědecké a umělecké účely a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Ani takové použití však nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby.*“

Z těchto ustanovení vyplývá, že ochrana osobnosti je nastavena velmi přísně a že tzv. zákonné licence, tj. výjimky z podmínky svolení osoby, jsou nepočtené a navíc jakožto výjimky musí být vykládány zužujícím způsobem. Naši pozornost v souvislosti s diskutovaným tématem poutá zejména uplatnitelnost zmíněné úřední licence (§ 12 odst. 2 občanského zákoníku). Její použitelnost je velmi omezená: za příklady legálního uplatnění zákonné úřední licence (tj. k účelům úředním na základě zákona) jsou považovány zpravidla jen odposlechy či záznamy telekomunikačního provozu provedené, resp. nařízené (povolené) orgány činnými v trestním řízení, tj. orgány veřejné moci, při splnění přísných zákonných podmínek artikulovaných v trestním řádu.⁷ Pod zákonnou úřední licenci nelze podřadit pořizování a používání takových projevů osobnosti soukromými osobami např. pro účely ochrany svých práv v nejrůznějších řízeních.

Raným příkladem přístupu státních soudů k této problematice může být rozsudek Kraj-

ského soudu v Ostravě sp. zn. 23 C 3/97 z 15. 4. 1997, podle něhož „pokud jde o tzv. úřední licenci podle § 12 odst. 2 občanského zákoníku, žádný zákon neopravňuje občany k tomu, aby si mohli opatřovat důkazy pro účely správního, soudního či jiného řízení zachycováním projevů jiných fyzických osob osobní povahy, a to i přes ustanovení procesních předpisů o tom, že za důkaz mohou v řízení sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci“. Tento starý judikát však současně naznačuje určité, dlužno však říci poněkud alibistické řešení spočívající v odlišení pořízení takových důkazů od jejich následného použití. Krajský soud zaujal názor, že byť ono pořízení může být nezákonné ve smyslu porušení osobnostních práv, jejich použití v příslušném řízení před soudem již licence úřední pokrýt může: „ustanovení [procesních předpisů o dokazování] (...) umožňují provedení takových důkazů v řízení před příslušným státním orgánem (vytvářejí tedy zákonnou úřední licenci k použití projevů fyzických osob osobní povahy v důkazním řízení), ale nijak nezabavují toho, kdo je pořídil, odpovědnosti za jejich neoprávněné pořízení (zákonná úřední licence podle § 12 odst. 2 občanského zákoníku se ani pořizování projevů osobní povahy netýká, když podle zákonné dikce se vztahuje pouze na jejich použití).“

Toto šalamounské řešení má však mnohá úskalí, neboť neúnosně napíná představu o tom, co je spravedlivé a dobré. Ten, kdo takový důkaz na ochranu svých právem chráněných zájmů třeba s úspěchem použije, se totiž vystavuje možnosti následného postihu od toho, kdo mu protiprávně škodil. Odhaluje to ostatně i příběh, jímž se ostravský krajský soud zabýval. V daném případě šlo o soused-

ské neshody (přestupek proti občanskému soužití). K porušení osobnostních práv žalobce mělo dojít tím, že žalovaný (jeho soused) v prostorách zahrady svého rodinného domu zachytil na zapnutý magnetofon hlasové projevy žalobce, jimiž byli žalovaný i členové jeho rodiny nesčetněkrát bezdůvodně verbálně napadáni a hrubě uráženi. Tento záznam pak použil jako důkaz v přestupkovém řízení. Žalobce byl shledán vinným ze spáchání přestupku, následnou osobnostní žalobou se však domáhal satisfakce za to, že byl bez svého souhlasu nahrán a tento záznam že žalovaný použil v přestupkovém řízení. Krajský soud byl nucen – pohledem na nekompromisní znění občanského zákoníku – konstatovat, že k porušení osobnostních práv žalobce si ce došlo, žalobu však zamítl. Nepochybně tak učinil proto, že opačné řešení se přičilo imperativu spravedlnosti. Avšak protože si osvojil výše uvedenou konstrukci, musel tak učinit s krkolomným odůvodněním, že porušení práv žalobce již odeznělo, že bylo konzumováno tím jediným záznamem a že záznam nebyl nijak šířen, toliko použit v přestupkovém řízení před orgánem veřejné moci, tudíž že zápurčí (negatorní) a satisfakční žaloby nejsou důvodné.

Ústavní soud o několik let později v jiném případě zvolil opačné řešení, jež však také vyvolává velké napětí a trpí značným alibismem. V daném případě šlo o trestní řízení v korupční kauze, kdy jedním z usvědčujících důkazů měla být nahrávka pořízená jedním z účastníků telefonního rozhovoru. Závěry Ústavního soudu stran záznamu telefonního hovoru jako důkazu v tomto nálezu artikulované jsou však přenositelné i do jiných typů řízení, ostatně to z odůvodnění nálezu vyplývá výslovně. Ústavní soud vyšel z toho, že

„každý má právo zaznamenávat své vlastní telefonické hovory.“ Nabízí se ihned námitka, že je tak vždy nahráván i druhý účastník hovoru. Ústavní soud se však přes ni (možná až příliš) lehce přenesl konstatováním, že to na právu zaznamenat vlastní hovor nic nemění, neboť prý „*existuje obecná povědomost o tom, že telefonát může být technickou cestou druhým účastníkem zaznamenáván.*“ Pak však Ústavní soud z této své radikální pozice ustoupil tezí, že takto pořízený záznam bez dalšího jako důkaz v soudním řízení použit nelze, ledaže by dotyčná osoba s jeho provedením souhlasila; soud se jí tedy musí nejprve dotázat [nález sp. zn. I. ÚS 191/05 ze dne 13. 9. 2006 (N 161/42 SbNU 327)].

Pomineme-li, že chybný je už sám předpoklad, že telefonující musí počítat s tím, že je nahráván, nemluvě o tom, že se celá konstrukce zborší, pokud svůj hovor zahájí tím, že s případným nahráváním výslovně projeví svůj nesouhlas, je zřejmé, že podmiňovat použití takového důkazu souhlasem osoby, proti níž má být zpravidla důkaz použit, znamená tento důkazní prostředek fakticky znemožnit. Ústavní soud přitom tento svůj závěr rozšířil i na občanské soudní řízení: „*Magnetofonový záznam telefonického hovoru fyzických osob je záznam projevů osobní povahy hovořících osob a takový záznam může proto být použit (i jako důkaz v občanském soudním řízení) zásadně jen se svolením fyzické osoby, která byla účastníkem tohoto hovoru.*“ Ve světle tohoto nálezu, neboť jde o náleze, jenž je dle článku 89 odstavce 2 Ústavy České republiky závazný pro všechny orgány a osoby, nebude zřejmě použitelné ani dřívější řešení dle citovaného judikátu Krajského soudu v Ostravě.

Je skutečností, že pod dojmem tohoto nále-

zu Ústavního soudu a několika jeho usnesení, jež z něj více méně vycházejí, se soudní praxe k použití takto soukromě získaných či pořízených důkazních prostředků, jež jsou projevy osobnosti a jež byly získány nebo použity bez souhlasu dané osoby, stavěla odmítavě, případně rezervovaně. Praxe však ukázala, že je to přístup velmi rigidní a jednostranný, který v řadě situací brání řádnému prosazení spravedlnosti.⁸ Lze zde bezezbytku souhlasit s názorem Monetiho, citovaného v článku Fabia Mariniho, že „*právo na soukromí nelze chápat jako absolutní hodnotu, jež by se těšila absolutní ochraně v jakékoliv situaci.*“⁹

I české soudy v čele se soudem ústavním si neudržitelnost svého dosavadního rigidního přístupu začaly záhy uvědomovat, takže zejména poslední dobou dochází k určité erozi předchozí judikatury. K erozi ovšem dochází jen postupně a opatrně, protože nálevozá judikatura Ústavního soudu dosud formálně překonána nebyla.¹⁰

Pokud jde o civilní proces, Nejvyšší soud se například rozhodl učinit úkrok stranou a pustil se do odlišování (*distinguishing*): odlišil zvukový záznam hovoru, který byl jedním společníků obchodní společnosti o problémech dané obchodní společnosti, s tím, že v takovém případě nejde stricto sensu o projevy „*osobní povahy*“¹¹ – to mu umožnilo vymanit se z dopadu citované judikatury (a dosahu úzce vykládaného § 12 občanského zákoníku) a připustit a provést důkaz audiogramem z jednání společníků obchodní společnosti, pořízeným jedním z nich, dokonce bez vědomí jiného z nich (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 64/2004 ze dne 11. 5. 2005). Ostatně obdobně uvažoval i Ústavní soud v případě, kdy šlo o záznam hovoru policisty ve službě, jenž byl podle interních před-

pisů zaznamenáván automaticky (usnesení sp. zn. I. ÚS 28/04 ze dne 18. 2. 2004). V jiném rozsudku se Nejvyšší soud snažil dopad náleзовé judikatury Ústavního soudu zúžit lpěním na jejím doslovném znění tak, že nižším soudům vytkl závěr o apriorní nepřijatnosti důkazu soukromou nahrávkou s tím, že nic takového z nálezů Ústavního soudu nevyplývá. Vyplývá z něj pouze, že s provedením takového důkazu musí souhlasit daná osoba, takže je povinností soudu její souhlas či nesoúhlas zjistit předtím, než takový důkazní návrh soud jako nepřijatný (rozuměj nedovolný) odmítne (rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 4172/2007 ze dne 4. 11. 2008).¹²

Jinou metodou zmírnění judikatorního imperativu nepřijatnosti takových důkazních prostředků může být snaha využít jiných zákonných licencí – pokud státní soudy mohou soukromou nahrávku podřadit pod některou ze zákonných licencí, ochotně takový důkaz připustí. Příkladem může být uplatnění tzv. novinářské licence – Nejvyšší správní soud v případě spadajícího do oblasti správního trestání konstatoval, že „pro správní řízení platí zásada, že k dokazování je možné použít všech prostředků, jimiž lze zjistit a objasnit skutečný stav věci a které jsou v souladu s právními předpisy (§ 34 odst. 1 správního řádu). Důkaz videozáznamem, který pořídili novináři z titulu zpravodajské licence, k podpoře věrohodnosti uveřejněných tiskových sdělení, není ve správním řízení, jakož i v řízení před správními soudy nepřijatný (rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 7 As 7/2007-63 z 27. 11. 2007). I to je však řešení provizorní, neboť lze namítat, že se „běžný“ občan dostává do nerovného postavení s novináři, neboť mu žádána zákonná licence nesvědčí, anebo to může

vést poněkud k násilným konstrukcím stavěným na tom, že v dnešní éře internetu a snadnosti tzv. *blogování* je novinářem či zpravodajcem v podstatě každý.

V oblasti správního trestání vůbec se důkazní prostředky v podobě nejrůznějších záznamů v moderních digitálních formách prosazují častěji, alespoň to vyplývá z judikatury správních soudů. V rozsudku č. j. 1 Afs 60/2009-119 z 5. 11. 2009 se Nejvyšší správní soud dokonce pustil do obecnějšího výkladu problematiky zvukových a obrazových záznamů určité osoby jako důkazních prostředků, jež se může prosadit (a jak vidno prosazuje se) i u civilních a trestních soudů. S použitím judikatury Evropského soudu pro lidská práva na poli článku 8 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod¹³ Nejvyšší správní soud připomněl, že je nutno z hlediska přípustnosti takového důkazu rozlišovat, kdo je pořizovatelem, zda soukromá osoba či orgán veřejné moci: „v prvním případě jde typicky o horizontální vztah, tedy soukromoprávní vztah dvou osob soukromého práva. K posuzování přípustnosti obdobných důkazů v občanském řízení soudním je příslušná civilní justice. Čl. 8 Úmluvy je i v takových případech aplikovatelný, a to v rámci tzv. pozitivních závazků na straně členského státu Úmluvy, takováto aplikace však není shodná s ochranou soukromí ve vertikálním vztahu jedinec – veřejná moc (...) Přípustnost použití důkazu pořizovaného soukromou osobou nezávisle na veřejné moci je z komparativního hlediska obvyklá též v řízení veřejnoprávním (...) V případě druhém jde naopak o vztah veřejnoprávní. Na ten se uplatní základní zásady ústavního pořádku, zejména zásada, podle níž státní moc lze uplatňovat jen

v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon (čl. 2 odst. 3 Ústavy).“ Konkrétně, v tomto řízení byl shledán nepřipustným důkaz v podobě audiovizuálního záznamu pořízeného uvnitř vozidla taxikáře utajeně orgánem veřejné moci při výkonu kontroly dodržování cenových předpisů při poskytování taxislužby, neboť k takové činnosti kontrolní orgán postrádal *de lege lata* explicitní zákonnou autorizaci. Svou roli podle Nejvyššího správního soudu hraje i míra očekávatelnosti soukromí v té které situaci, jež je uvnitř taxi větší než např. na veřejném prostranství, které je standardně monitorováno bezpečnostními kamerami (Nejvyšší správní soud zde zřejmě naznačoval, že důkaz takovým záznamem bezpečnostní kamery zachycujícím dění na veřejném prostranství by mohl být přípustný, samozřejmě za předpokladu, že provoz bezpečnostních kamer jako takových se opírá o zákon). Z rozsudku naopak implicitně vyplývá, že soukromá nahrávka, např. v obdobné situaci pořízená uživatelem taxislužby, by jako důkazní prostředek vyloučena nebyla.

Příkladem eroze doktríny o nepřipustnosti důkazu v podobě soukromého zvukového nebo obrazového záznamu osoby pořízené nebo použité bez jejího souhlasu v oblasti trestního procesu může být nedávné usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1340/2009 z 25. 11. 2009. Nejvyšší soud připomněl, že i v trestním procesu platí, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci (§ 89 odst. 2 trestního řádu), z čehož dovedl, že nelze a priori vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam pořízený soukromou osobou bez souhlasu osoby, jejíž hlas je takto zaznamenán. „Připustnost takového důkazu je však vždy nezbytné posu-

zovat též s ohledem na respektování práva na soukromí zakotveného v čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Jde o situaci, kdy zde dochází k určité kolizi chráněných zájmů.“ Jinými slovy, je povinností soudu se touto kolizí zabývat a jednotlivě v kolizi stojící právem chráněné zájmy vážit. V daném případě nižší soudy podle soudu nejvyššího správně upřednostnily zájem na ochraně společnosti před závažnou trestnou činností, „když nahrání hlasových projevů obviněného D. realizoval svědek D. G. proto, aby tak v tísní zadokumentoval nezákonné jednání obviněného.“ Nejvyšší soud však zdůrazňuje, že takový důkaz nesmí být osamoceným a soudy musí při rozhodování o vině obviněného vycházet i z dalších usvědčujících důkazů.¹⁴

Svůj přístup ostatně zmírňuje i samotný Ústavní soud, o čemž může svědčit nedávné usnesení sp. zn. II. ÚS 143/06 ze dne 20. 10. 2011, jímž Ústavní soud v podstatě aproboval výše rekapitulovaný právní názor Nejvyššího soudu na přípustnost důkazu soukromým zvukovým záznamem v trestním řízení, přihlásil se k odlišování původce a okolností jeho pořízení a především zdůraznil nutnost poměřování v kolizi právem chráněných zájmů: „Ústavní soud zastává názor, že je především nutno striktně rozlišovat, zda magnetofonový záznam rozhovoru byl pořízen státem (orgány činnými v trestním řízení) nebo jinou soukromou osobou. (...) Jde-li (...) o bez účasti státu pořízený záznam hlasového projevu druhé osoby bez jejího vědomí, posouzení otázky, zda je či není v daném případě použitelný jako důkaz v trestním

řízení, bude vždy věcí konkrétního trestního řízení a situace, za níž má být uvedena informace užita. (...) Tímto způsobem získaný záznam nemůže být a priori vyloučen jako důkaz v trestním řízení (podle obecného pravidla, podle něhož v rámci trestního řízení lze použít každou skutečnost jako důkaz), může jím být jen za podmínky, že zásah do soukromí je odůvodnitelný převažujícím zájmem na straně toho, kdo informaci popsaným způsobem opatřil a následně použil. Základním kritériem, které by mělo v konečném důsledku vést k rozhodnutí o použitelnosti či nepoužitelnosti takto opatřené informace jako důkazu v příslušném řízení, bude poměrování chráněných práv a zájmů, které se v této soukromé sféře střetávají (...) Kromě okolností, za nichž byla taková nahrávka pořízena, (...) bude mít rozhodující význam pro konečné posouzení věci i význam posuzovaného zájmu, který je předmětem vlastního řízení, a možnosti, které měl účastník, uplatňující tuto informaci, k dispozici k tomu, aby získal uvedené informace jiným způsobem, než za cenu porušení soukromí druhé osoby. Střetává se tu zájem na ochraně osobnosti toho, jehož projev je bez jeho souhlasu zachycován, se zájmem na ochraně toho, kdo tento projev zachycuje (a posléze použije). Do jaké míry je který z nich v dané konkrétní situaci převažující, do jaké míry může převážit zájem u toho, kdo nahrávku pořizuje, na ochraně vlastní osoby i vlastní osobnosti (např. před pomluvou, nedůvodným podáním trestního oznámení, vyhrožováním apod.) nad právem na ochranu osobnosti u druhého účastníka rozhovoru, je obtížné, ne-li vůbec nemožné, v obecné rovině řešit, a proto je třeba nechat tuto otázku v každém jednotlivém

případě na zvážení obecnému soudu.“ Jakoby zde rezonoval výše citovaný závěr Monetiho, neboť podle Ústavního soudu „nelze učinit paušální závěr, že ústavně zaručené právo na ochranu soukromí jedné osoby má vždy a za všech okolností přednost před jiným ústavně zaručeným právem druhé osoby, a to zvláště v situaci, kdy se ho dovolává ten, který přímo tímto ‚chráněným právem‘ páchal trestný čin. (...) Přitom musí přihlížet i k okolnostem, za nichž došlo k zachycení hlasového projevu, a nepochybně též zohlednit fakt, pokud by zjevně došlo při takovém postupu k porušení zákona – např. pokud by bylo shledáno, že šlo zjevnou provokací k protiprávnímu chování, o nahrávku záměrně upravovanou, o použití skrytě nahraného projevu osoby (která se posléze stala obviněným) v její neprospěch, tedy za situace, kterou by bylo možno označit za donucování k doznání nebo za obcházení zákona, nebo že by byly použity takto získané informace od osoby, které jinak zákon příznává právo nevypovídat a která v průběhu řádného procesu toto právo ohledně takto získaných informací využila atd.“ I zde Ústavní soud doplnil, že takový důkaz by měl mít pouze roli podpůrnou v řetězci jiných stěžejních důkazů.

Zásadní impuls pro otevřenou změnu přístupu soudů k problematice důkazů v podobě soukromých záznamů projevů osobní povahy přinese nepochybně nový občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.), jenž vstoupí v účinnost 1. 1. 2014. Přináší totiž na zákonné úrovni zmírnění, resp. vyvážení dosavadní právní úpravy co do ochrany osobnosti a jejího soukromí. Dle § 86 „nikdo nesmí zasáhnout do soukromí jiného, nemá-li k tomu zákonný důvod.“ Pro použití písemnosti osobní pova-

hy, podobizny nebo zvukového či obrazového záznamu týkajícího se člověka nebo jeho projevů osobní povahy dochází i explicitně k rozšíření výčtu zákonných licencí též o licenci „k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob” (§ 88 odst. 1).¹⁵ To je změna velmi významná. Kromě úřední licence, kterou zná i současný občanský zákoník, se tak soudy (a účastníci řízení) budou moci výslovně odvolat i na potřebu chránit svá práva a své právem chráněné zájmy: tato licence tak umožní legální pořízení takového důkazního prostředku, úřední licence pak autorizuje soud pro jeho připuštění a provedení v procesu dokazování. Nepochybně se však i nadále uplatní požadavek vážení právem chráněných zájmů, jež se ocitnou v kolizi, a přiměřenosti zásahu do osobnostních práv, resp. do práva na ochranu soukromí, neboť princip přiměřenosti při stanovení a výkladu mezí základních práv (včetně základního práva na ochranu soukromí) plyne přímo z ústavního pořádku, jenž se nemění).¹⁶

Lze se domnívat, že tato nová právní úprava posílí právní jistotu stran oprávněnosti předložit a použít takové důkazní prostředky i v řízení před církevním soudem. Vzhledem k ústavním garancím náboženské svobody a autonomie církví (čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod), realizovaným na podústavní úrovni zákonem č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), je zřejmé zájem strany kanonického řízení o *neplatnost manželství zájmem státním právem chráněným*, tudíž i pro tento druh řízení se bude možno opřít o novou zákonnou licenci

opravňující zásah do práva na soukromí jiné osoby. A to zřejmě i bez mezinárodní smlouvy (konkordátu) mezi státem a Apoštolským stolcem, jež by tuto otázku mohla vyřešit jednoznačně.¹⁷

Na straně druhé je ze strany církevních soudů v České republice nutno stále zachovávat obezřetnost, zejména pokud jsou takové důkazy rekapitulovány v odůvodněných rozsudcích církevních soudů. Ostatně i v článku Fabia Mariniho je zmiňován případ projednávaný italským trestním soudním dvorem, v němž se nežalující strana v kanonickém procesu cítila být pomluvena obsahem některých výpovědí před církevním soudem.¹⁸ I v České republice jsme již takový případ zaznamenali – šlo o případ, kdy se jedna z procesních stran nulitního manželského řízení před Interdiecézním církevním soudem v Praze cítila odůvodněním jeho rozsudku natolik dotčena, že na předsedu senátu tohoto církevního soudu podala žalobu na ochranu osobnosti. Žalobu Městský soud v Praze sice rozsudkem z 23. 6. 1999 sp. zn. 32 C 76/99-24 pravomocně zamítl, učinil tak však pro absenci pasivní legitimace na straně žalovaného (ten byl ve služebním poměru k Římskokatolické církvi jako předseda Interdiecézního církevního soudu České provincie),¹⁹ nikoli např. proto, že by vůbec nebyla dána pravomoc státního soudu soudit orgán církve pro výkon jeho funkce (jurisdikce), což je názor, k němuž se např. kloní I. A. Hrdina opíraje se o náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 211/96 ze dne 26. 3. 1997 (N 34/7 SbNU 227).²⁰ Tento názor totiž není bezvýhradný. Z autonomie církví ve věcech služebního poměru duchovních, případně autonomie Katolické církve rozhodovat svými soudy dle Kodexu kanonického práva o neplatnosti manželství neplyne

procesní imunita před případnými porušeními osobnostních práv, zejména když takovou imunitou nejsou bezezbytku nadány ani soudy státní (z judikatury Evropského soudu pro lidská práva vyplývá, že i rozhodnutími orgánu veřejné moci, tj. i rozhodnutími soudů, lze difamovat, tj. porušit čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).²¹ Tato rizika tudíž kladou zvýšené nároky na formulaci odůvodnění rozsudků církevních soudů a na zajištění důvěrnosti kanonického procesu s ohledem na citlivé skutečnosti (chcete-li „citlivé osobní údaje“)²² z nejméně sfer lidských bytostí a jejich partnerského soužití, jež se v něm vyjevují. Soudci církevních soudů by si toho měli být vědomi a neměli by spoléhat jen na svou více méně domnělou imunitu opíranou o ústavně garantovanou autonomii církví a náboženských společností.

Poznámky

¹ F. MARINI, *Význam dovolených, nezbytných a užitečných důkazů v kauzách neplatnosti manželství*, in: Adnotatio iurisprudentiae (AI) XXXIV, 2/2012, s. 143–156.

² A. GIRAUDO, *Použití důkazů spojených s novými technologiemi a s novými komunikačními prostředky*, in: AI XXXIV, 2/2012, s. 157–164.

³ To však neznamená, že dokazování v trestním procesu netrápí stejné problémy. Ukazuje to ostatně i právě živá a v médiích probíraná kauza trestního stíhání poradce někdejšího ministra životního prostředí Pavla Knetiga, v níž prvostupňová trestní soudkyně opakovaně odmítá jako důkaz připustit soukromé nahrávky jeho rozhovorů s tehdejším šéfem Státního fondu životního prostředí Liborem Michálkem, z nichž korupční jednání Pavla Knetiga údajně vyplývá, a to s formálním odůvodněním, že v trestním procesu lze jako důkaz odposlechem, resp. záznamem sledování povolit a použít pouze odposlechy, resp. záznamy pořízené policejními orgány se souhlasem soudce, případně státního zástupce. Na straně druhé, jiný trestní soudce v jiném trestním procesu s obviněnými poslanci Bártou a Škárkou neměl s připuštěním důkazního prostředku v podobě soukromé nahrávky pořízené druhým z nich žádný závažný problém.

⁴ Viz např. I. A. HRDINA, *Církevní soudy – K čemu dnes*, in: Právník 4, 1999, s. 342.

⁵ Příkladem absolutního zákazu mučení a špatného zacházení jako nátlakových prostředků pro vynucení výpovědi v trestním řízení může být rozsudek Evropského soudu

pro lidská práva ve věci Gäfgen proti Německu z 1. 6. 2010, stížnost č. 22978/05, jiným příkladem pro jiné typy řízení (zde správní, resp. azylové) může být inspirativní rozsudek britské Sněmovny lordů *A and others* (no. 2) z 8. 12. 2005, UKHL 71.

⁶ „Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon. Stejně se zaručuje tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením.“

⁷ Např. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 191/05 ze dne 13. 9. 2006 (N 161/42 SbNU 327). Všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou k dispozici v databázi NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu, <http://nalus.usoud.cz>.

⁸ Projevilo se to i v diskusi na populárně naučném internetovém blogu Jiné právo: srov. např. J. Potměšil, *Připustnost audio a video nahrávek jako důkazu*, 16. 12. 2009, Z. Kühn, *K připustnosti důkazu utajenou audiovizuální nahrávkou v civilním řízení*, 12. 12. 2009, nebo P. Šebesta, *Připustnost audio a video nahrávek jako důkazu II. aneb je to horší než jsme mysleli*, 26. 1. 2010, vše dostupné na <http://jinepravo.blogspot.cz/>.

⁹ P. MONETA, *Processo matrimoniale canonico e diritto penale italiano*. Citováno dle F. Mariniho, in: AI XXXIV, 2/2012, s. 148, pozn. 30.

¹⁰ Nálezy Ústavního soudu České republiky jsou totiž zá-

vazné i pro samotný Ústavní soud a právní názory z nich vyplývající mohou být překonány jen za splnění určitých podmínek procedurou tzv. stanoviska pléna, k němuž je třeba kvalifikované většiny devíti hlasů soudců Ústavního soudu (§ 23 ve spojení s § 13 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

¹¹ „Osobní povahu (...) – jak z logiky věci plyne – zpravidla nemají projevy, ke kterým dochází při výkonu povolání, při obchodní či veřejné činnosti.“

¹² „V daném případě soudy vyšly z právního názoru, že již samotná skutečnost, že záznam telefonického rozhovoru byl pořízen bez vědomí hovořících osob, činí důkaz tímto záznamem nepřístupný; měly za to, že již pořízením záznamu byla porušena práva jedné z hovořících osob. Avšak podle citovaného nálezu Ústavního soudu není pořízení záznamu telefonického hovoru nezákonné a důkaz tímto záznamem lze v občanském soudním řízení provést, avšak jen se svolením fyzické osoby, která byla účastníkem tohoto hovoru. O vyžádání souhlasu JUDr. E. Ř. se soudy vzhledem ke svému právnímu názoru ani nepokusily.“

¹³ Vyhlášena pod č. 209/1992 Sb. Čl. 8. Právo na respektování rodinného a soukromého života. „(1) Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence. (2) Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

¹⁴ Obdobně i starší usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 459/2007 z 3. 5. 2007. Jak je však patrné z pozn. 1, tento názor Nejvyššího soudu se v praxi neprosazuje snadno.

¹⁵ „Svolení není třeba, pokud se podobizna nebo zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použije k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob.“

¹⁶ Srov. čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: „Při používání ustanovení o mezích základních práv

a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“

¹⁷ Srov. čl. 10 Konkordátu mezi Apoštolským stolcem a Polskou republikou z r. 1993, ratifikovaný polským prezidentem v r. 1998 (*Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską*, Dziennik ustaw Nr. 51 z 1998 r., poz. 318).

¹⁸ Viz F. MARINI, *Význam dovolených, nezbytných a užitečných důkazů*, s. 154, pozn. 32 citující A. Ingoglia.

¹⁹ Viz I. A. HRDINA, *Soud nad církevním soudcem*, in: *Právník* 4/2000, s. 421.

²⁰ Podle tohoto nálezu obecné soudy nerozhodují o věcech služebního poměru duchovních církví, protože tím by došlo k nepřipustnému zásahu do vnitřní autonomie církve a do její samostatné a nezávislé rozhodovací činnosti. Ve věci rozhodoval též Evropský soud pro lidská práva, jenž však stížnost odmítl – rozhodnutí E. Dudová a Z. Duda proti ČR ze dne 30. 1. 2001, stížnost č. 40224/98.

²¹ Tak např. ve věci Sanchez Cardenas proti Rumunsku (rozsudek ze dne 4. 10. 2007, stížnost č. 12148/03) Evropský soud pro lidská práva konstatoval, že stigmatizující pasáž z rozsudku soudu měla velký vliv na čest a reputaci stěžovatele. V rozsudku Moldovan a další proti Rumunsku ze dne 12. 7. 2005 (stížnost č. 41138/98, 64320/01) pak shledal za ponižující zacházení rasisticky diskriminační poznámky na adresu Romů vyslovené soudci v odůvodnění rozsudků. Nutno však na straně druhé dodat, že tady jde o mezinárodněprávní odpovědnost státu za porušení mezinárodněprávního závazku rozhodnutím svého státního orgánu a že z toho nezbytně neplyne obdobná odpovědnost České republiky v horizontálním soukromoprávním vztahu, posuzovaném soudy České republiky; jinými slovy, nelze ztotožňovat kompetenci Evropského soudu pro lidská práva s kompetencí obecných soudů státu v řízení vnitrostátním.

²² Srov. přísné zákonné podmínky pro zpracovávání takových citlivých osobních údajů dle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zejména § 4 písm. b) a § 9 tohoto zákona.